

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2005-03-11

Närvarande: f.d. regeringsrådet Karl-Ingvar Rundqvist, justitierådet Torgny Håstad och regeringsrådet Göran Schäder.

Arbetstidsfrågor för flygpersonal m.m.

Enligt en lagrådsremiss den 17 februari 2005 (Näringsdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om arbetstid m.m. för flygpersonal inom civilflyget,
2. lag om ändring i arbetstidslagen (1982:673), och
3. lag om ändring i lagen (1999:678) om utstationering av arbetstagare.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av ämnesrådet Olof Hedberg.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet

Förslaget till lag om arbetstid m.m. för flygpersonal inom civilflyget

3 §

I första stycket föreskrivs att ett avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare är ogiltigt i den mån det inskränker arbetstagarnas rättigheter enligt lagen. Enligt vad som uppgetts vid lagrådsföredragningen har bestämmelsen utformats efter mönster av 2 § semesterlagen. Se-

mesterlagens bestämmelse synes ha sin bakgrund i att lagen skall tillförsäkra arbetstagare såväl semesterledighet som semesterlön och att den i grunden är tvingande till arbetstagares förmån i dessa avseenden. Någon motsvarande generell ogiltighetsregel har inte tagits upp i arbetstidslagen. Där finns i stället en bestämmelse (25 §) som anger påföljderna vid arbetsgivares brott mot sådant centralt kollektivavtal som innefattar avvikelse från dispositiva regler i lagen. För en sådan arbetsgivare gäller vad som föreskrivs om påföljd i avtalet eller i medbestämmandelagen.

Lagrådet bedömer att det ligger närmare till hands att i den nu tillämnade kompletterande arbetstidslagen följa mönstret i den grundläggande arbetstidslagen än det i semesterlagen. Med denna utgångspunkt bör den föreslagna bestämmelsen i första stycket få utgå. Ett annat skäl för detta vill Lagrådet anföra under 4 §. Det bör också övervägas att i den nya lagen införa en motsvarighet till 25 § arbetstidslagen.

4 §

Paragrafen reglerar den högsta tillåtna årsarbetstiden. I paragrafens andra stycke bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om hur beredskapstjänst skall beaktas vid beräkningen av årsarbetstiden.

Enligt 10 § kan en arbetsgivare som uppsåtligen eller av oaktsamhet anlitat en arbetstagare i strid mot 4 § dömas till böter. Det som regleras i 4 § innebär ett åliggande för arbetsgivaren gentemot det allmänna och utgör således enligt 8 kap. 3 och 7 §§ regeringsformen delegeringsbar normgivning. Saken kompliceras emellertid av att ett avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare enligt 3 § första stycket är ogiltigt i den mån det inskränker arbetstagarnas rättigheter enligt la-

gen. En lagregel om vad ett avtal får innehålla och som sanktioneras med ogiltighet är typiskt sett sådan civilrätt som avses i 8 kap. 2 § regeringsformen och som tillhör det s.k. obligatoriska lagområdet, där delegering av normgivningen inte är möjlig.

För att grundlagsenligheten av det i förevarande paragraf givna bemyndigandet inte skall kunna sättas i fråga, förordar Lagrådet ett klargörande. Detta synes kunna ske genom att ogiltighetsregeln i 3 § första stycket får utgå.

10 §

Med anknytning till straffbestämmelsen i paragrafen kan anmärkas att den gäller arbetsgivares överträdelse av den i lagens 4 § angivna begränsningen av årsarbetstid men däremot inte – som sägs i redovisningen för regeringens förslag i avsnitt 6.2.4 – anlitande av arbetstagare utöver den arbetstid som följer av kollektivavtal. Vid arbetsgivares bristande fullgörelse av förpliktelser enligt avtal om avvikelse från 4 § synes motsvarande få gälla som enligt 25 § arbetstidslagen, dvs. tillämpning av vad som föreskrivs om påföljd i avtalet eller i medbestämmandelagen.

11 §

Här föreskrivs att en arbetsgivare som tillämpar sådana bestämmelser i ett kollektivavtal som strider mot 5 § skall betala skadestånd för den förlust som uppkommer och för den kränkning som har skett. Enligt motiven finns motsvarande bestämmelse i 24 a § arbetstidslagen och likartade regler anses böra gälla vid överträdelse av flygarbetstidsregler som vid överträdelse av allmänna arbetstidsregler.

Bestämmelsens utformning framstår för Lagrådet som oklar med hänsyn till att det enligt 3 § är möjligt att genom kollektivavtal på central nivå göra avvikelser från 5 §. En sådan kollektivavtalad avvikelse kan sägas i viss mening strida mot 5 §. För att uppnå en motsvarande reglering som i 24 a § arbetstidslagen synes det i stället för till 5 § böra hänvisas till 3 § tredje stycket. Om så sker kan skadeståndsregleringen fånga upp även den situationen att vederbörligt kollektivavtal träffats om avvikelse från 4 § men arbetsgivaren tillämpar avtalsbestämmelserna i strid mot 3 § tredje stycket. En sådan situation kan annars inte föranleda vare sig straffpåföljd (jfr vad Lagrådet anfört under 10 §) eller skadestånd enligt lagen.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.